No. 1043 Zaterdag 19 December 1903. 20ste Jaargang.

AMIGOE DI CURAÇAO

WEEKBLAD VOOR DE CURAÇAOSCHE EILANDEN.

Dit Blad verschijnt elken Zaterdag.
Abonnementsprijs voor Curaçao, Bonaire en Aruba per drie maanden fl. 2,— met vooruitbetaling.
Voor het Buitenland per jaar fl. 10,—
Afzonderlijke nummers fl. 0,20.

BUREAUX VAN DIT BLAD
REDACTIE: Waterkant, Otrabanda, No. 223
ADMINISTRATIE: Plein Concordia, No. 129, Pietermaai

E Courant aki ta sali toer dia Sabra.
Su prijs di abonnement ta fl. 2,— pa tres luna pagar padilanti.
Pa lugarnan foi Curaçao, Bonaire i Aruba fl. 10,— pa anja.
Un number sol fl. 0,20.

Curaçao, 18 December.

Algemeene Curaçaosche Tentoonstelling.

VII.

Met vreugde begroeten wij het besluit der gecombineerde vergadering van Zaterdag ll. om de tentoonstelling tot de laatste helft van Mei uit te stellen. Met frisschen moed zullen wij thans onze besprekingen over de tentoonstelling vervolgen in de vaste overtuiging, dat er nog veel en hard moet gewerkt worden, willen wij, dat onze expositie succes hebbe.

Sommigen vinden het jammer, dat het nu den vreemdelingen niet wel mogelijk zal wezen een kijkje te komen nemen. Hun eenige hoop was gebouwd op het pleizierjacht, dat in Februari onze haven zal bezoeken, nu is voor hen het doel der tentoonstelling toch niet meer te bereiken, minstens niet ten volle.

Men had zich zoo veel voorgesteld van de komst der vreemdelingen. Het Bestuur zelve scheen ook hoofdzakelijk hiervan alles heil te verwachten, zooals bleek uit de circulaire verzonden om sympathie en steun te zoeken in het Moederland.

Mogen wij het rondborstig zeggen? Wij zijn hartelijk blijde, dat bij onze tentoonstelling geen vreemdeling tegenwoordig zal wezen. Hoeveel nuttigs en schoons er ook moge worden ten toon gespreid, het zal niet veel belangrijks zijn voor een *amerikaan*, verwend door zijn groote winkels en magazijnen.

Maar onze kunst-industrie?

Volkomen juist! Deze is zeer zeker bezienswaardig en zal alleen hooger vlucht nemen, of om liever laag bij den grond te blijven, levensvatbaar worden door de bekendheid en de belangstelling der vreemdelingen.

Maar was het Bestuur niet van plan een permanente tentoonstelling te organiseeren?

De talrijke vreemdelingen, die onze haven bezoeken, kunnen zich dus *na Mei* voortdurend, zoo dikwijls als zij het wenschen op de hoogte stellen onzer kunst-industrie. Misschien echter ook wel *vóór Mei*, in Februari zelfs, zoo het Bestuur reeds voldoende bijdragen van kunst-industrie ontvangen mocht hebben, of toezegging, dat de voorwerpen vóór Februari gereed zouden zijn.

Tweemaal hetzelfde exponeeren derhalve.

Toch niet.

In Februari wordt de kunstzaal alléén voor de toeristen van het jacht geopend, in Mei voor allen, die zich in onze kolonie bevinden. Wordt er dan door de Amerikanen iets aangekocht, dan kan het weer opnieuw worden vervaardigd en met de overige bestellingen op de eigenlijke algemeene tentoonstelling geplaatst worden.

Het hoofddoel, voor zooverre het den vreemdeling betrof, is hiermede toch bereikt, al is de tentoonstelling uitgesteld. Het schoonste en werkelijk bewonderingswaardige gedeelte der tentoonstelling mogen wij gerust den amerikaan toonen; maar het andere? En waartoe zou het dienen. Zout, aloë, oranje-schillen, divi-divi zijn voldoende bekend in Amerika; hoofdzaak voor hen zal altijd blijven onze kunstindustrie.

Daarom durven wij het Bestuur der Maatschappij in overweging geven, een bijzondere tentoonstelling van kunstproducten te openen tijdens het bezoek der Amerikanen en alleen voor hen. Zooals wij boven aangaven.

De vreemdelingen bezoeken derhalve onze tentoontenstelling niet; wij zeiden daar hartelijk blijde over te wezen.

Ons dunkt met reden.

Nu kunnen we meer open zijn en duidelijker aan ons zelven bekennen, waartoe de tentoonstelling eigenlijk dient.

De landbouw-tentoonstelling zal ons leeren hoe ver wij het hierin reeds gebracht hebben, en hoeveel wij hierin nog vooruit kunnen gaan.

Daartoe is noodig dat ons een waar, niet geretoucheerd beeld worde voorgehouden, opdat wij ons zelven leeren kennen, zooals wij zijn.

Met grond mogen we veronderstellen, dat de tentoonstelling in Mei de eerste is van een geregeld opvolgende reeks. Eerst dan zal nauwkeurig de ware vooruitgang opgemerkt kunnen worden.

Deze eerste moet derhalve den grondslag leggen voor de volgende.

De eerste acht afdeelingen zullen ons een overzicht geven van den tegenwoordigen toestand van veeteelt en landbouw, voor zoover het de producten zelf betreft.

De volgende drie afdeelingen geven ons een denkbeeld van den modernen landbouw en veeteelt door een ruim overzicht over de verschillende machines, platen, boekwerken, etc.

Het zou ons niet verwonderen of het ligt in het plan van het Bestuur om vooral de IX, X en IX afdeeling op te dragen aan de heeren RIJKENS en DUSSEL, zeker het best in staat ons een volledig overzicht te geven van de moderne toepassing der landbouwkunde, hetzij in realiteit, door kleine machinerieën of werktuigen, hetzij in plaat- of boekwerk. Zeer nuttig zou het ons voorkomen, als tijdens de tentoonstelling eenige lezingen werden gehouden, waarbij de ingezonden voorwerpen als illustratie kunnen dienen. De waarde dezer drie afdeelingen zal niet zuiver geschat worden door het publiek, tenzij een geoefend oog de verborgene kostbaarheden aanwijst, opdat zij door allen gezien worden.

Indien een herbarium te voorschijn komt uit kundige handen, mogen wij er niet alleen iets leerzaams maar ook iets schoons van verwachten.

De verzameling mineralen kan zeer gemakkelijk een miniatuur-mijn in werking worden. De CLOU dezer afdeeling! Sta. Barbara, Cero Colorado, Miralamar, Balashi in 't klein.

Met ziet, met een weinig overleg kunnen ook deze afdeelingen zeer goed medewerken om van de tentoonstelling iets bijzonders te maken, iets geheel anders dan een uitstalkast, bazar, of tombola.

Aan afdeeling IX echter ontbreekt nog iets; het echte curaçaosche karakter. Misschien wordt onder No. 5: *Meest volledig stel handgereedschap voor grondbewerking* verstaan een complete verzameling van curaçaosch handgereedschap. Dit is het juist wat wij bedoelen. Wanneer wij die nieuwe werktuigen, door verschillende firma's op verzoek van 't Bestuur ingezonden, zullen zien, hebben wij geen idee, hoe hoog het peil staat van onzen landbouw. Daartoe is noodig, dat er een vergelijking gemaakt worden tusschen onze werktuigen en de moderne. Men zij hier zoo volledig mogelijk en vergete ook die gereedschap-

Feuilleton.

LOSSE GREPEN

— UIT —

CURAÇAO'S VERLEDEN.

IV

Toestand van den Landbouw op Bonaire.

Tot nu toe is de voornaamste bron van welvaart en handel voor dit eiland het zout, hetwelk om deszelfs geschiktheid voor het inzouten van vleesch en spek, bij andere natiën, en voornamelijk bij de Noord-Amerikanen zeer gewild is. Het is algemeen bekend, dat men zich steeds op Bonaire met het zoutmaken bezig heeft gehouden, doch nooit zoo zeer, dat het algemeen daardoor welvoer. Naarmate in den laatsten tijd op de West-Indische eilanden de handel is afgenomen, heeft ieder er aan gedacht, om het kwaad, door het opsporen van nieuwe inlandsche voortbrengselen en met name ook door het vervaardigen van zout, te verhelpen. De Engelschen handelen zoodanig op de Turksche Eilanden, waarvan zij veel werk maken, en waarop ik nader hoop terug te komen. Wij zelven leggen er ons op toe op het eiland St. Martin. Hoe zeer zou het dus te laken zijn, als wij geene partij trokken van Bonaire, dat voor den aanleg van zoutpannen alle geschiktheid heeft, en zulk voortreffelijk zout oplevert?

De Heer Gezaghebber vestigde dan ook dadelijk bij zijne komst aan het bestuur in den jare 1836 zijne aandacht op dit punt, en besloot den zouthandel, zoo wel hier als te Curaçao zoo veel mogelijk uit te breiden. Destijds was hier eene aanzienlijke hoeveelheid zout in de pannen voorhanden. Om dien op te ruimen werd door Z. H. Ed. in de Curaçaosche courant op bepaalde voorwaarden te Bonaire in den loop van 1837 de aflevering van 100,000 vaten zout aangeboden. Een handelshuis op St. Thomas sloot het contract voor de bepaalde hoeveelheid van 100,000 vaten tegen betaling van 50 centen per vat; tevens overeenkomende, dat van al het overige zout, hetwelk kontant in den loop van het jaar zoude verkocht worden, de opbrengst ten hunnen voordeele zou komen, waarvan echter het zout, dat het Gouvernement zoude noodig hebben, uitgezonderd werd. Het sluiten van dien aanzienlijken koop had ten gevolge, dat in den loop van het jaar 1837 te Bonaire afgeladen zijn 10 driemast-schepen, 29 brikken en 14 topzeils-schooners onder Amerikaansche vlag; 3 brikken onder Deensche, 2 brikken onder Engelsche en 9 kleinere vaartuigen onder verschillende vlaggen; uitmakende 67 schepen, zoo groot als klein, die, gezamenlijk eene hoeveelheid van 103,602 vaten, of omtrent 14,500,00 Ned. ponden zout ingenomen hebben.

In het laast van het jaar 1837 is een nieuw contract voor 50,000 vaten zout insgelijks tegen 50 centen per vat gesloten, hetwelk voor het jaar 1838 gelden zou, en in welke onderneming ook een der Curaçaosche handelaars deelgenoot was.

Te gelijk zijn van hier twee onzer transportschepen met zout geladen naar Holland geëxpedieerd, vooral om te beproeven, wat zulk eene lading daar zou opleveren. De eene lading is te Amsterdam met zeer weinig winst, de andere daarentegen te Rotterdam met groot voordeel verkocht. Dit laatste is mede het geval geweest met de lading van eene brik, die door Z. Exc. den Minister van Koloniën tot hetzelfde doel was afgezonden.

Hierdoor is de hoeveelheid oud zout grootendeels opgeruimd, zoodat zich met 1 Januarij 1858 nog slechts 25, á 30,000 vaten in voorraad bevonden; de pannen beloofden toen weder eene voordeelige garing, en deze tak van handel scheen dus met voordeel voortgezet te zullen kunnen worden. Ook hebben de hieromtrent genomene maatregelen reeds ten gevolge gehad, dat het zout van Bonaire in de Amerikaansche papieren op de daarin medegedeelde prijs-couranten der handelswaren eene vaste plaats heeft ingenomen; hetgeen almede een goed voorteeken voor het geopend blijven van deze bron van welvaart op het eiland is.

De voornaamste der zoutpannen van Bonaire is gelegen te *Pedro Kely*, aan den zuid-oost hoek des eilands. De bedding daarvan bestaat uit eenen harden steengrond, beneden de oppervlakte der zee gelegen, en door steenen dammen in groote vierkante vakken verdeeld. Daarin laat men het zeewater tot de hoogte van 1 en 1½ voet binnenloopen, en sluit het dan in dien bewaarder op. Door de kracht der zonnestralen dampen de waterdeelen van het zeewater uit en kristalliseert zich het zout op den bodem langs de wanden der pan. Gedurende de maanden Maart en April wordt het alzoo verzamelde zout gegaard. Het is dan tot eene zeer harde specie geworden, en men moet het met inspanning van krachten uit de pan breken; vandaar wordt het op het naburige strand op hoopen gesta-

pen niet' welke nu juist niet algemeen, maar toch op sommige plantages reeds in gebruik zijn. De ondervinding der eigenaars kan ons van veel nut zijn. Want wij leven op Curaçao in de tropen en niet alle werktuigen in Holland of Amerika in gebruik, zullen hier nuttig worden aangewend.

Om deze reden zouden wij gaarne een volledig stel werktuigen verzameld zien van de omliggende volkeren, of verder afgelegen landbouwers in de tropen. Misschien kan Oost-Indië ons ook nog wel wat leeren en voor een korten tijd een of ander museum uit Holland ons de noodige gereedschappen ter vergelijking afstaan.

Op deze wijze zullen we een uitstekend overzicht krijgen van onzen landbouwtoestand. Deze vergelijking zal ons leeren, of wij zoo buitengewoon achterlijk zijn en hoe deze achterlijkheid, die zeker eenigermate bestaat, het best verholpen kan worden. De moderne landbouwkunde zal getoetst worden aan de praktijk der meest ontwikkelde volken, opdat wij, die zoo weinig te verliezen hebben, slechts de practische nieuwigheden benutten.

De Godsdienst in het Duitsche leger.

Velen onzer lezers zullen zich nog het stichtend voorbeeld van godsdienstzin herinneren, door de duitsche marine verleden jaar tijdens de Kerstdagen gegeven. Een monument ter gedachtenis werd opgericht in de Rozenkranskerk op Pietermaai. Het bestaat in een prachtig gebeeldhouwd Christusbeeld aan het kruis, verleden week uit Tirol ontvangen.

Als een eeresaluut aan die wakkere lieden, deelen wij hier mede, wat een ooggetuige J. H. in *De Gelderlander* verhaalt:

„Wanneer een Nederlander, — en ik meen hier meer in het bijzonder een echt vaderlander, die nog prijs stelt op het bevorderen van den godsdienstzin in een christelijken staat — wanneer zulk een Nederlander bij een bezoek aan Duitschland een weinig zijne aandacht schenkt aan den inwendigen dienst van het leger aldaar, dan wordt hij aangenaam getroffen door de zorg van de militaire autoriteiten, om den godsdienst bij de soldaten hoog te houden, en hun in alle opzichten het vervullen hunner godsdienstplichten te vergemakkelijken. Het Duitsche leger geldt vrij algemeen als een model-leger, alle daar ingevoerde voorschriften worden veelal door andere legers nagevolgd, maar er zijn dan toch ook vele zeer navolgenswaardige voorschriften in gebruik, welke, ook voor ons land bijvoorbeeld, ten zeerste aanbeveling verdienen. Om maar eens iets te noemen: de voorschriften omtrent den kerkgang der militairen.

Steller dezes, die sinds jaren in Duitschland vertoeft, heeft zich voorgenomen over bovenstaand onderwerp eens een en ander in dit blad mee te deelen, en hoopt, dat men van deze regelen met belangstelling zal kennis nemen, ware het mogelijk ook bij de betrokken autoriteiten.

„Met God voor Koning en Vaderland," luidt het devies op de Pruisische helmen en een andere spreuk: „God met ons" staat op de koppelplaten van het geheele Rijksleger te lezen. Dit zijn geen doode formules; zooals wij uit het volgende zien, wil de staat daar niet voor neutraal gelden, maar met zijn geloovige overtuiging voor den dag komen.

Zoodra de jonge rekruten eenige weken in dienst zijn, en de eerste oefeningen hebben doorgemaakt, leggen zij den eed van trouw aan den Landsheer op het vaandel af. Die op zich zelf reeds indrukwekkende militaire plechtigheid wordt nog imposanter door de kerkelijke wijding, die er aan wordt gegeven. Immers de eedsaflegging heeft óf in de kerk plaats, óf wel leggen de rekruten den eed af op het exercitieveld, maar dan gaat toch steeds een godsdienstoefening vooraf, met een toepasselijke predikatie. Bijzonder treffend is die plechtigheid in de kerk. De rekruten met het ingedeelde kader, allen in parade-uniform, marcheeren naar de kerk en nemen daar plaats.

Onderwijl haalt een gecombineerde compagnie met muziek het vaandel af, en trekt daarmee ook kerkwaarts, alwaar zich de vaandeldrager, aan weerszijden door een officier met getrokken degen geflankeerd, voor het priesterkoor opstelt. In de katholieke kerken wordt nu meestal eerst een H. Mis door den militairen geestelijke opgedragen, daarna volgt een toespraak van den priester, op de heiligheid en beteekenis van den eed betrekking hebbende, en na afloop staan allen van hun plaatsen op. De vaandeldrager houdt het vaandel omlaag, eenige daartoe aangewezen rekruten leggen de linkerhand op den vaandelstok (als bijzondere onderscheiding voor de beste manschappen), en allen heffen de rechterhand ten eed omhoog. De luitenant-adjudant leest nu zinsnede voor zinsnede der eedsformule voor, die door allen herhaald wordt, en tot besluit wordt een gemeenschappelijk kerklied gezongen, bijv.: „Alles meinem Gott zur Ehre", of Grosser Gott, wir loben Dich." Men zal toegeven, dat zulk een plechtigheid wel geschikt is, om bij den jongen soldaat een diepen indruk achter te laten, die hem behulpzaam zal wezen om alle moeilijkheden van het militaire leven met moed en volharding te dragen.

Aangaande het kerkbezoek op Zon- en feestdagen bepaalt het reglement, dat de soldaten minstens eemaal in de maand en corps de godsdienstoefeningen hunner gezindheden moeten bijwonen. Bij elken kerkgang moet de soldaat het kerkboek zijner geloofsbelijdenis meenemen, dat bijzonder voor de militairen is samengesteld, en dat hem bij zijn intreden met zijn uitrusting wordt uitgereikt. Dit kerkboek moet bij manoeuvres en in den oorlog worden meegenomen. In grootere garnizoenen, waar bepaalde garnizoenskerken bestaan, bezoeken de militairen geregeld de godsdienstoefeningen, en schrijver dezes denkt nog gaarne met stichting terug aan de H. Mis in de katholieke garnizoenskerk te Coblenz, die hij meermalen bijwoonde. Het geheele kerkgebouw gevuld met soldaten, afdeelingsgewijze naar corpsen en wapens gerangschikt, het eenvoudig, schoone Duitsche volksgezang weerklinkend door de gewelven, de priester aan het altaar, door twee soldaten als misdienaren ter zijde gestaan, en de schoone, zoo juist voor het auditorium berekende, predikatie. In kleinere plaatsen, waar niet elken Zondag een militaire Mis plaats vindt, worden de soldaten steeds in de gelegenheid gesteld, hunne kerkelijke plichten waar te nemen. Tweemalen in het jaar, in den Kersttijd en in den Paaschtijd kunnen de katholieken en corps tot de H. Sacramenten naderen; bestaat daaromtrent ook geen dwang, zoo wordt toch dag en uur op het appél bekend gemaakt, en deze tegemoetkoming der militaire autoriteiten om den soldaten het vervullen hunner godsdienstplichten te vergemakkelijken verdient allen lof. Ook bij andere gelegenheden, zooals katholieke vastenpredikaties en protestantsche avonddiensten ziet men de soldaten in rij en gelid onder geleide van het kader kerkwaarts trekken. Zoo zullen ook zeker de Nederlansche bezoekers der Kleefsche H. Sacramentsprocessie tot hun groote stichting onder de rijen der geloovigen de katholieke onder-officieren en manschappen van het bataljon, aldaar in garnizoen, op hun plaats achter den Troonhemel opgemerkt hebben.

De verjaardag des keizers wordt alom in den lande met plechtige godsdienstoefeningen in alle kerken gevierd. Dat de militairen en corps daarbij tegenwoordig zijn spreekt vanzelf, maar zeker treft het ons, als wij hooren, dat bij militaire jubileums en herinneringsdagen voor alles aan God de eer wordt gegeven, en een herdenking van den dag in Gods huis den feestdag waardig inleidt.

Dat de Duitsche Staat en met hem de militaire overheid zich niet als neutraal beschouwen, daarvan nog een enkel voorbeeld. Een oud gebruik in het leger schrijft voor, dat de wachten bij de reveille en bij de taptoe in het geweer komen, en wel, zooals het officieel luidt „voor het gebed". Met geweer bij den voet staat de wacht opgesteld en gericht, en nu een signaal en het commando: „Helmen af ten gebede!" en allen staan met ongedekten hoofde, ook alle soldaten, die zich in de nabijheid bevinden. „Op het einde van het stille gebed" (woordelijk uit het reglement), klinkt het commando: „Helmen op!" en daarna rukt de wacht in. Niemand, die dit bijwoont, zal zulk een klein eerebewijs aan den Koning der Koningen met onverschilligheid aanzien.

De zielzorg in het leger is toevertrouwd aan militaire geestelijken, Aalmoezeniers zooals wij ze in navolging der Franschen noemen, die tot de „militaire beambten" behooren. Het opperbestuur berust bij den katholieken „Armeebischof", en den protestantschen „Feldprobst", beiden met den zetel in Berlijn. Bij elke divisie zijn katholieke en protestantsche „Divisionspfarrer" werkzaam, van welke wederom een van elke belijdenis de functies van „Militär Oberpfarrer" bij elk legerkorps uitoefent. Een soortgelijke regeling vindt men ook bij de marine.

Uit alle deze bepalingen blijkt ten volle, dat ouders, die hun zonen naar het leger moeten zenden niet bevreesd behoeven te zijn, dat de jonge soldaten door belemmeringen en bemoeilijkingen van hun meerderen evenmin als uit menschelijk opzicht in het vervullen hunner godsdienstplichten zullen verflauwen. Ook een andere geruststelling hebben de ouders nog: de militaire overheid houdt daar streng de hand aan zeer doelmatige bepalingen, die over de mora-

---

peld, welke insgelijks na eenigen tijd een vast ligchaam vormen, daar zich eene harde korst rondom den hoop zet, die het zout tegen den invloed van het luchtsgestel beveiligt. De lieden, welke tot de garing gebezigd worden, zijn de lands-slaven en slavinnen, alsmede de vrije lieden van de kleur, die voor ieder vat 10 centen bekomen; de gemiddelde prijs van een vat zout is 50 à 60 centen. De opbrengst dezer pan wordt op tusschen de 50, en 70,000 vaten berekend. Ten einde de schepen, welke aldaar laden moeten, het vinden der ankerplaats gemakkelijk te maken, had men aan het strand op dat punt twee piramides, die oranje geschilderd waren, geplaatst; en voorts langs het strand zes steenen duc d'alven, tot het vastmaken der kabeltouwen opgerigt. De legplaats voor de schepen behoort niet tot de veiligste, daar de grond zich slechts tot op eene groote kabellengte van het strand uitstrekt, en men dan terstond eene aanzienlijke diepte bekomt. Tot eenigzins meerdere beveiliging heeft men dan ook deze duc d'alven hier geplaatst. De aankomende schepen maken, na hun anker op het diep te hebben doen vallen, een kabeltouw daaraan vast, aan hetwelk zij, zoo lang de wind aan den noordelijken kant is, zeer gerust kunnen blijven liggen, en ook digter aan den wal komen ten einde de lading te spoediger met behulp der daartoe bestemde booten, die het zout aanbrengen, te kunnen innemen. Zes zulke zoutbooten laden op één dag een schip van middelmatige grootte af. Bijaldien de booten niet gebruikt worden, staan zij op het strand onder een afdak. Ook vindt men daar eene groote loods voor het werkvolk, voorzien van een bak tot opzameling van het regenwater. Door de wijze, waarop dit gebouw geschilderd is, maakt het uit zee gezien groote vertooning. Het was des Gezaghebbers voornemen, om hier nog meerdere gebouwen te doen zetten, en daarin eenigen der vrije lieden te laten wonen; alsmede om groote regenbakken te laten vervaardigen, ten einde de schepen voor een matigen prijs van drinkwater te kunnen voorzien, bijaldien zij niet genoegzaam voor de reis aan boord hadden. Nabij de woning des ambtenaars, belast met de aflevering van het zout, waait over dag steeds van een daar geplanten stok de vaderlandsche vlag. Men vindt hier ook een vasten loods, bepaaldelijk aangesteld om de schepen op veilige reede ten anker te brengen. Met opkomende zuidewinden is het evenwel raadzaam van die reede onder zeil te gaan, daar alsdan de ligging voor de schepen zeer gevaarlijk wordt.

De zoutpannen te *Pedro Kely* verlatende, vindt men, de kust westwaarts op volgende, op drie vierde mijl afstands van daar, het *Flamingo Meer*, zijnde een uitgestrekt zout binnenwater, aldus genoemd naar het groot aantal vogels van dien naam die men in dat water te gelijk met vele pelikanen aantreft. Aldaar werd voor Gouvernements rekening eene tweede zoutpan aangelegd, waarmede men reeds ver gevorderd was, en die, als alles goed slaagt, ruim zoo veel zout zal opleveren als de eerstgenoemde. De ankerplaats is hier echter niet veel beter dan bij *Pedro Kely*, ten gevolge der menigvuldige klippen, die men er nabij het stand aantreft; de schepen moeten daar dan ook op dezelfde wijze als ginds ten anker komen.

Tusschen deze pan en het fort is nog een derde, bekend onder de benaming van *Oude Pan*, aanwezig, welke wel is waar goed en veel zout oplevert, doch zoo ver van het strand verwijderd is, dat het vervoer van het zout zeer moeijelijk is; zoodat zij naar alle waarschijnlijkheid niet aangehouden zal worden, als de beide andere pannen genoegzame hoeveelheden zullen opleveren. De ankerplaats wordt hier voor beter gehouden dan op de twee beschrevene punten. Een vierde zoutpan van weinig beteekenis bevindt zich op Klein Bonaire.

Behalve den belangrijken tak van nijverheid en handel, dien Bonaire in het zout bezit, zou ook de fokkerij van schapen en hoornvee, waarvoor dit eiland bijzondere geschiktheid heeft, bij gepaste aanmoediging, de welvaart der bewoners kunnen vermeerderen. Het aldaar voortkomend Braziliehout levert aan het Gouvernement aanzienlijke opbrengsten op, wordende het gehakte hout van het eiland naar Curaçao gebragt, aldaar in 't openbaar verkocht, en dan doorgaans naar Noord-Amerika vervoerd.

Ten gevolge van een en ander levert Bonaire thans een voordeelig saldo voor de Koloniale kas op, en is tevens de Heer Gezaghebber in staat gesteld geworden om de reeds aangeduide, aanmerkelijke verbeteringen aldaar te doen aanvangen. Hij heeft den handel daarop geheel vrijgesteld, in de hoop van daardoor de vreemdelingen uit te lokken van er provisie, hout en andere koopwaren aan te voeren, en tegen zout in te ruilen.

De handel in op het eiland gevangen wordende ezels, die te voren zoo belangrijk was, is thans bijna te niet, ten gevolge der invoering op de West-Indische eilanden van stoomwerktuigen in de suikermolens, voor welke molens men dus thans deze dieren missen kan.

Mogten de pogingen der regering tot vermeerdering van den bloei van Bonaire gelukken, dan zou de aanwas der bevolking aldaar weldra zeer merkbaar zijn. Dat eiland zou zelfs eenmaal een zeer belangrijk punt kunnen worden, ofschoon het gemis van veilige reeden en baaijen hier altijd voor de scheepvaart eene groote ongelegenheid blijven zal.

liteit in het leger waken. Daarover, misschien een ander maal, maar dit dient gezegd, zoo iets, dan zijn de maatregelen van het Duitsche legerbestuur voor godsdienst en zedelijk gedrag zeer zeker geschikt ter navolging."

Nieuwsberichten.

Curaçao.

Kerkelijke Berichten.

Een ieder herinnert zich nog de kranige duitsche matrozen, die meerdere Zondagen achtereen, op het eind van 't vorig en in 't begin van dit jaar in de Rozenkranskerk op Pietermaai de H. Mis bijwoonden. Menigeen was getroffen, toen zij ook in de week ter kerke gingen om te biechten en de H. Communie te ontvangen.

En niet alleen matrozen; bij de manschappen sloten zich ook adelborsten en officieren aan, jongelingen dikwerf van adelijken huize. Men zal nog niet vergeten zijn, dat onder hen zich bevond HERTOG PAUL VAN MECKLENBURG-SCHWERIN, neef van H. M. de Koningin.

Toen de schepen onze haven zouden verlaten, kwam de algemeene Bevelhebber SCHEDER persoonlijk dank betuigen aan de geestelijkheid der Rozenkranskerk voor hun bereidwillige diensten en wenschte een stoffelijk blijk van erkentelijkheid te geven, dat tevens voor de duitsche marine bij eventueel bezoek een aansporing wezen zou het voorbeeld van christelijke plichtsbetrachting na te volgen.

Dit blijk van waardeering en dankbaarheid is dezer dagen ontvangen uit Tirol, het klassieke land der echte Herr Gott Schnitzer. Het is een levensgroot kruisbeeld, zeldzaam schoon door zijn volle uitdrukking en keurige afwerking. Die half geopende mond, de bovenlip een weinig opgetrokken, waardoor de tanden zichtbaar worden, die smartelijke trekken, die oogen gevuld met tranen, dit alles spreekt ons van naamloos wee, van folterend lijden en doodelijke zielesmart.

De stilistische golving van lendendoek, hoofdhaar en baard stempelt het geheel tot een echt kunstwerk, dat een kostbaar sieraad blijven zal voor de Rozenkranskerk en een dankbare herinnering aan de duitsche marine.

Posterij.

Lijst van onafgehaalde en onbestelbaar bevonden brieven:

Leonor Anzola, Victor Blancheville, Pedro Balotji, Maraya convesor, Señora Yen Curiel, Marcus Cosnelle, Luisa Dorandt, Sisila Dake, Malteda Fanijter, Marta Fedilis, Gerita Faneito, Louis Gerihi Teodoro, Maria Hooie, Rodelfina Jatlyn, Cathalina Leitoe, Dorotea di Leito, Rosita Leitoe, Camilo Madriz, Antonio R. Moreno D., Mevr: C. J. C. May c/o J. M. Monsanto, Juan Malato, Nane para entregar á su hija Virjinia Verro, Martina Pitreskoris, Carolina Rodriquez, Elisa Rafael, Severina Sanboe, F. T. Sorendo, Elisa Senche, Hrn Fanch, Modes Tocayo, Martina Tahoman, E. Weever, Manuel Yzeik, een postpakket geadresseerd aan Gomez & Co. en twee postwissels: een voor Maraya Confesor en een voor Mathila Fanijter.

Aangeteekende stukken: Consolato d'Itali, H. H. R. Chapman, M. de Castro.

Schietoefening.

Woensdagmorgen had de aangekondigde schietoefening met scherp uit het geschut van het Riffort plaats. De dag zette feestelijk in. Nauwelijks waren de troepen de brug over of daar viel een echte kanonnade van zware regendruppels. De looppas bleek niet snel genoeg om hieraan te ontkomen. Aldus feestelijk ingewijd begon na een half uur de schietoefening met lange tusschenpozen. Of men succès had, weten wij niet. Het eenige, wat wij na ieder schot konden waarnemen, was een zuil rook of water uit de zee opstijgend, telkens op dezelfde plaats.

's Avonds was er meer belangstelling. 't Was dan ook iets geheel bijzonders dat schieten met lichtkogels. Even na zessen vlogen de eerste vuurpijlen de lucht in en snelde het volk naar het Rif. Een zestal schoten werden kort na elkander gelost. De lichtkogels beschreven een ruimen boog en vielen allen in de nabijheid van den kogelvanger neer. Deze proef is dus zeker uitstekend geslaagd.

De kogels verspreidden nog eenigen tijd, nadat zij afgeschoten waren, een gloed rondom zich, zoodat het mogelijk was het terrein te verkennen, wat ook het doel dezer kogels is. De kogels met het kanon geworpen geven 4 minuten licht, de handkogels gedurende 6 minuten.

Ook hiermede werden proeven genomen.

Zeer zeker zullen deze moderne oefeningen van den laatsten tijd den soldaten een bewijs zijn, dat er niets gespaard wordt om hen te bekwamen in de krijgskunde en tevens zoo veel mogelijk afwisseling te brengen in hun leven. Hopen wij, dat het ook iets zal bijbrengen om hun gehalte te releveeren.

Scherpschutters.

Het onweer is nog niet van de lucht. Zondagmorgen is er wederom schietoefening van de Scherpschutters-vereeniging.

De jaarlijksche wedstrijd zal dan gehouden worden onder leiding van den heer I. VAN LIER, gisteren benoemd tot luitenant-commandant.

Des morgens om zeven uren trekken de troepen, voorafgegaan door de militaire muziek uit het fort Amsterdam naar het Rif, waar de wedstrijd zal plaats hebben.

Dag en uur kwam ons minder gelegen; 't spijt ons wel, dat wij daarom van de vriendelijke invitatie tot bijwoning geen gebruik kunnen maken.

Naphta-bootje.

Dat dezer dagen dit stoomsloepje zoo herhaaldelijk door den loods gebruikt is, heet thans niets bijzonders. Oorspronkelijk werd het bootje aangekocht voor het tweevoudig doel, ten gebruike van den Gouverneur en van den loods.

Het moet echter niet bijster voldoen.

Officieele berichten.

Namens den HoogEdelGestrengen Heer Gouverneur der kolonie wordt hierbij bekend gemaakt, dat volgens ontvangen mededeeling van den wd. Nederlandschen Zaakgelastigde te Caracas, bij Decreet van den 7n. December ll. de haven van Cristobal Colon (aan de Westkust der Golf van Paria) voor den binnen- en buitenlandschen handel is opengesteld.

Totdat het te Cristobal Colon op te richten douanegebouw gereed zal zijn, zullen de voor die plaats bestemde goederen te Carúpano moeten worden ingeklaard, om van daar hunne bestemming per kustvaarder te volgen.

Met het openen van het douanekantoor te Cristobal Colon zal tevens weer de haven van Ciudad Bolivar voor den binnen- en buitenlandschen handel geopend zijn.

* *
*

Namens den HoogEdelGestrengen Heer Gouverneur der kolonie wordt hierbij bekend gemaakt, dat door ZijnHoogEdelGestrenge het volgende telegram van den wd. Nederlandschen Zaakgelastigde te Caracas is ontvangen:

„GOVERNOR—Curaçao

alle vrijstellingen invoerrechten ingetrokken behalve die toegestaan bij contract—HAMELBERG".

Politiezaken.

In den nanacht van Dinsdag, om 2 uur ongeveer, poogden drie vreemdelingen, — naar men ons mededeelt, twee Zwitsers en een Franschman, — in vereeniging diefstal in het pakhuis van de firma EDWARDS, HENRIQUEZ & Co., Willemstad, alhier, te plegen. Nadat een hunner op wacht was gezet, verschaften de twee anderen zich toegang in het magazijn door het uitzagen van een gedeelte eener deur.

Een veldwachter, die in de buurt de ronde deed, eenig geluid in het pakhuis hoorde en er licht in zag, kreeg vermoeden en toen hem, op zijne vragen, door den op wacht staande eene som gelds aangeboden werd, om te zwijgen, wist hij dien wachter van de plaats te lokken en arresteerde hij hem met behulp van een op weg ontmoeten persoon.

Na zijn rapport aan den kommandant APPEL, nam deze zulke doelmatige maatregelen, dat de twee andere would-be-dieven, die bereids bezig waren gaten in de brandkast van het magazijn te boren, om aan het geld te komen, geknipt werden.

Een bedrag van f 40.—, dat zich in het magazijn in eene lade bevond, is verdwenen. (*De Vrijmoedige.*)

Landbouw.

Per *Prins Willem III* is Donderdag 3 Dec. alhier aangenomen Dr. C. J. J. VAN HALL, Inspecteur van het Proef-station in West-Indië. Hij zal spoedig een bezoek brengen aan de verschillende districten.

(*De Surinamer.*)

Red „D".

In dank ontvangen van de heeren RIVAS FENSOHN & Co een tijdtafel der Red. D. lijn voor het eerste kwartaal van 1904.

Nederland.

Koloniën.

Het V. V. is vastgesteld op 19 November. Enkele leden beschouwenden de voorgenomen verhooging van de wedden van klerken niet als urgent en vreesden, dat die verhooging dienen moest als antecedent om nog andere verhooging der traktementen van andere klerken te motiveeren.

Andere leden wezen hiertegenover op hetgeen door den Minister ten aanzien van de voorgestelde verhoogingen wordt aangevoerd.

Sommige leden merkten op, dat, waar het moederland aan de W. I. koloniën subsidiën verleent op den grondslag van bij de wet vastgestelde begrootingen, gevorderd mag worden, dat men in die koloniën zorge met behulp daarvan in de uitgaven te voorzien. Met nadruk kwam men op tegen aanvullingen van, toegestane bijdragen als in de artikels 20 *a* en 20 *b* bedoeld.

Aan het Voorloopig Verslag is toegevoegd eene nota van den heer Van Kol betreffende de toestanden op Curaçao en andere eilanden.

In deze nota worden een groot aantal maatregelen opgesomd, door den heer Van Kol reeds dadelijk uitvoerbaar geacht, om verdere inzinking van St. Eustatius, Saba, Sint Martin, Bonaire, Aruba en Curaçao te voorkomen, terwijl belangstellende Kamerleden worden verwezen naar de hoofdstukken I–R van het eerlang te verschijnen boek van den heer Van Kol: „Naar de Antillen", waarvan die gedeelten op de griffie ter inzage zullen worden gelegd.

Nu of nooit! — zegt de heer Van Kol — moeten onze West-Indische eilanden van den ondergang worden gered.

Meerdere uitgaven acht de heer Van Kol daartoe dringend noodzakelijk.

Advertentien.

Rome.— Z. H. Pius X, heeft aan Mgr. Baumgarten, dien de H. Vader dezer dagen in audiëntie ontving, opgedragen een memorandum samen te stellen, waarin de aan den H. Stoel ontnomen eigendommen in Rome worden teruggeëischt.

Engeland.— De veldmaarschalk Lord Wolseley, ex-opperbevelhebber van het Engelsche leger, heeft een boek geschreven, getiteld: „De geschiedenis van een soldaat." Hij beweert hierin o. a. dat het Engelsche leger niets waard is; dat wel het drie kwart gedeelte kan de officieren niet voor hunne taak zijn berekend; dat de soldaten zeer slecht worden betaald en dat Groot-Brittannië niet is en nooit zal gereed zijn tot den oorlog, wijl de actie van den opperbevelhebber machteloos wordt door politieke drijfveeren.

Lord Wolseley verklaart, dat de ministers, die de oorlogen in de Krim en in Zuid-Afrika hebben veroorzaakt, kort en goed moesten worden opgehangen. Door hunne kortzichtigheid, die het gevolg was van het slechts oog hebben voor eigen voordeel, zijn zij verantwoordelijk voor de duizenden menschenlevens en millioen ponden sterling, die zij doelloos hebben verspild.

Scherp critiseert hij alle Engelsche ministers van oorlog behalve Cardwell (in Gladstone's eerste kabinet 1868|1874). Aan het krijgskundig genie van dezen schrift Wolseley het toe, dat het Engelsche leger in Zuid-Afrika zich niet nog jammerlijker gehouden heeft. Hij wijt verder de gebreken in dat leger aan de bekwaamheid van burgerlijke ministers van oorlog, alsook aan de onkunde van de officieren. Hij pleit voorts andermaal voor dienstplicht. Het was hem een genoegen, zegt hij, het opperbevel neer te leggen.

Denemarken. — Het 40 jarig regeeringsjubileum van koning Christiaan van Denemarken is, op nadrukkelijk verlangen van den Koning zelf, zoo stil mogelijk voorbijgegaan.

Zaterdag 14 Nov. na afloop van de werkzaamheden in het Landsting, heeft de voorzitter van die Kamer, H. N. Hansen, in korte woorden het feest herdacht. Hij herinnerde aan de ongelukken, die Denemarken juist veertig jaar geleden hebben getroffen, maar ook aan den vasten wil, dien het Deensche volk sedert die nationale ramp betoond had, om zich te ontwikkelen en vooruit te gaan. „In al deze omstandigheden heeft de Koning in ons midden gestaan als een rustig en standvastig man, geluk en ongeluk deelende met zijn volk, gereed om offers te brengen voor 's lands welzijn"

Zondag, 15 Nov., den jubileumsdag, was het afschuwelijk slecht weer, zoodat er van de versiering en verlichting der hoofdstad — die in weerwil van 's Konings verzoek toch vrij kwistig was aangebracht — weinig terecht kwam, de menschen regenden van de straat. Toch is de koninklijke familie 's avonds nog even uitgereden en toen verzamelde zich dadelijk een menschenmenigte in den omtrek van het paleis.

Na afloop van de godsdienstoefening in de slotkapel — waar de hofprediker Kissmeyer sprak naar aanleiding van den tekst "Geef Gode wat Godes is, den Keizer wat des Keizers is" — ontving de Koning general Moltke, die hem een brief overhandigde van keizer Wilhelm, en vervolgens den secretaris der Britsche legatie te Berlijn, graaf Gleichen, en Sir Reginald Listen, secretaris der Britsche legatie te Koppenhage, die den Koning een Engelsche admiraals-uniform brachten. De Koning trok die uniform aan voor dat hij aan tafel ging om met zijn gezin te dejeuneeren. Oorspronkelijk schijnt het plan geweest te zijn dat de prins van Wales aan het hoofd eener deputatie den Koning de uniform zou brengen, maar koning Christiaan wilde dat niet: alles moest zoo eenvoudig mogelijk toegaan.

De eenige regeeringsdaad van den Koning op dezen dag is geweest, dat hij het wetsontwerp onderteekende tot den wederopbouw van het slot Kristiansborg. Minister-president Deuntzer bracht zelf het wetsontwerp naar het paleis.

Koning Christiaan is ook tot generaloberst in het Pruisische leger benoemd. Dit is een bijzonderheid, want in den laatsten tijd worden vreemde vorsten bij het toekennen van militaire eerbewijzen zonder een bepaalden rang benoemd tot chef van een regiment of à la suite daarvan geplaatst.

Duitschland. — De uitslag der verkiezingen voor den Pruisischen Landdag is thans in zijn geheel bekend. Groote wijziging heeft hij niet gebracht. Men ziet dit het best door de sterkte der partijen voor en na de verkiezing naast elkaar te stellen.

	vóór de verkiezing.	na de verkiezing.
Conservatieven	144	148
Vrij-conserv.	58	54
Centrum	100	97
Nation. lib.	74	79
Vrijz. volkspartij	27	23
Vrijz. vereeniging	10	8
Polen	13	13
Antisemieten	1	2
B. v. Landeigenaren	2	2
Denen	2	2
Wilden	2	5
	433	433

De conservatieven winnen 9 zetels, en verliezen er vijf; de vrijconservatieven verliezen 8 zetels, en winnen er vier; het centrum wint 2 zetels en verliest er vijf; de nationaal-liberalen winnen 12 zetels en verliezen er zeven; de vrijzinnige volkspartij wint 4 zetels en verliest er acht; de vrijzinnige vereeniging verliest 2 zetels; de groep zonder bepaalde kleur wint vier zetels en verliest er een; de antisemieten winnen er een.

De verwachting der beide conservatieve groepen, dat zij alleen bij deze verkiezingen de absolute meerderheid, dus minstens 217 zetels, in den Landdag zouden veroveren om dan de zaken geheel naar hun hand te kunnen zetten, is evenmin vervuld als die der socialisten welke zich vleiden voor het eerst hun intrede in den Landdag te doen.

Oostenrijk. — Dat Tisza geen man is om zonder handschoenen aan te pakken, heeft, na de oppositie, thans ook zijn Oostenrijksche collega ondervonden.

In de Kamer verklaarde hij op de vraag van verschillende sprekers die hem zijn meening verzochten over de verklaringen, door dr. von Körber in den Oostenrijkschen Rijksraad afgelegd, dat deopmerkingen van den Oostenrijkschen minister-president over het constitutioneele recht van Hongarije slechts dilettantische verklaringen waren van een hooggeplaatst vreemdeling, waarop hij niet wilde ingaan. Overigens is de meening van Tisza over de rechten der kroon, hiezelfde als die aangenomen door de kroon zelve die het uitsluitend recht heeft in deze quaestie den toon te geven.

De vorming van het kabinet is op deze basis geschied en met het oog op dezen zeer duidelijken staat van zaken, meende de minister-premier met groote koelbloedigheid de commentaren te moeten beschouwen van lieden, die niet in deze zaak bevoegd zijn en die geen adviezen in dezen hebben te geven. Uitbundige toejuichingen begroetten deze uitingen.

Colombia. — Omtrent het protest van Columbia bij de regeering te Washington deelt de Londensche correspondent van de „Matin" het volgende mede. Het protest rust op drie punten: De Vereenigde Staten zouden de separistische beweging hebben bevorderd; zij zouden haast lijk de onafhankelijkheid van Panama hebben erkend; zij zouden der Columbiaansche regeering hebben belet, de noodige maatregelen te nemen om den opstand te onderdrukken.

Een ander protest van president Maroquin doet een beroep op de waardigheid en de eer van den Amerikaanschen Senaat.

De „Times" deelt mede, dat president Maroquin een depêche heeft gezonden aan de „Evening Post" te New-York. Wat het beroep van den President op den Senaat betreft, merkt de Timescorrespondent te New-York op, dat de President waarschijnlijk dat beroep deed — met voorbijgang van president Roosevelt en het ministerie van buitenlandsche zaken — in de stille hoop op den steun van de Nicaraguagroep uit den Senaat, waarvan senator Morgan de leider is. Hoe dit optreden van den president van Columbia in de Unie wordt opgevat, moet nog blijken.

Ingezonden Mededeelingen.

Advertentien.

TIJDTAFEL

van de stoomschepen der "Red D Line" tusschen
NEW-YORK,
PUERTO RICO, VENEZUELA en CURAÇAO.

1903.	Philad.	Marcb.	Caracas	Zulia	Philad.	Marcb.
Vertrekt van New-York	Oct. 31	Nov. 7	Nov. 14	Nov. 14	Nov. 28	Dec. 5
Komt aan te San Juan	Nov. 5		19		Dec. 3	
Vertrekt van „	6		20		4	
Doet Curaçao aan	8		22		6	
Komt aan te La Guaira	9	14	23	28	7	12
Vertrekt van „	11	15	25	29	9	13
Komt aan te Pto. Cabello	12		26		10	
Vertrekt van „	13		27		11	
Komt aan te Curaçao	14	16	28	30	12	14
Vertrekt van „	16	22	30	Dec. 6	13	20
Doet La Guaira aan		23		7	14	21
Doet Ponce „				9		23
„ San Juan „	18	25	Dec. 2		16	
Komt aan te New-York	23	Dec. 1	7	15	21	29

Dienst tusschen Curaçao en Maracaibo.

	Merida	Marac.	Merida	Zulia	Merida	Marac.
Vertrekt van Curaçao	Nov. 9	Nov. 16	Nov. 23	Nov. 30	Dec. 7	Dec. 14
Komt aan te Maracaibo	10	27	24	Dec. 1	8	15
Vertrekt van „	13	21	27	5	11	19
Komt aan te Curaçao	14	22	28	6	12	20

Drukker:
ALFREDO F. SINTIAGO.